

УДК 658.14

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ: ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Н. Добош

Львівський національний університет імені Івана Франка

Страховання є одним з основних елементів функціонування фінансової системи кожної країни з ринковою економікою. Основними суб'єктами страхового ринку виступають страхові компанії. Сьогодні дуже важливо запропонувати сучасні методологічні підходи до аналізу як фінансової стійкості страхових компаній, так і факторних складових показників їх фінансової діяльності.

Ключові слова: *страховання, страхова компанія, страховик, страховий ринок, фінансова стійкість.*

Перехід економіки України до ринкової системи господарювання створює для підприємців щоразу нові умови, принципово інше зовнішнє середовище, до якого треба вміти “безболісно” пристосуватися.

На сьогодні кожне підприємство має чітко орієнтуватись у ринкових відносинах, правильно оцінювати фінансовий стан свій і своїх контрагентів, будувати стратегію подальшого розвитку.

Страхові організації України почали працювати в нових економічних умовах, в яких запорукою виживання і сталого розвитку є їх стійкість. Головним компонентом загальної стійкості страховика є фінансова стійкість – дзеркало стану фінансового середовища страхової організації.

Вагомий внесок у дослідження фінансової стійкості фінансових організацій, зокрема страховиків, та їх ролі у ринковій економічній системі присвячені праці багатьох провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: М.М. Александрової, В.Д. Базилевича, Я.В. Воловця, А.М. Герасимовича, Н.В. Кіріллової, В.Й. Плиси, О.С. Рабий, І.Б. Хоми, К.В. Шелехова, Л.В. Шірінян та ін.

У цій статті хочемо сконцентрувати увагу на самому понятті “фінансова стійкість страховика” та охарактеризувати її основні фактори, що мають на неї значний вплив.

Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших та найважчих характеристик його фінансового стану. Вона характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства щодо володіння та використання свого майна.

Основним завданням фінансової стійкості підприємства є: надання оцінки розвитку підприємства у перспективі, складення прогнозу його фінансово-господарського стану на майбутнє і зазначення шляхів мінімізації та попередження впливу негативних чинників на його діяльність.

Необхідно відмітити, що питаннями фінансової стійкості підприємства займалися і продовжують займатися чимало українських науковців.

Так Л.А. Лахтіонова дає визначення фінансовій стійкості таке: “фінансова стійкість” – це такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також витрати на його розширення і оновлення. [3, с. 253]

Аналогічне визначення фінансовій стійкості дають у своїх наукових дослідженнях Г.Ф. Азаренков, Л.М. Алексєнко, А.В. Ломоносов, В.М. Олексєнко, А.М. Поддєрьогін, А.І. Юркевич та інші.

Фінансова стійкість – це одна з найважливіших характеристик поведінки будь-якої організації в ситуації зовнішніх і внутрішніх змін. Від правильності визначення факторів фінансової стійкості залежить точність кількісних та якісних показників діяльності страхових організацій.

Л.В. Шірінян під фінансовою стійкістю страхових операцій розуміє балансування доходів з витратами за страховим грошовим фондом, що формується зі страхових внесків сплачуваних страхувальниками (премій). Основою фінансової стійкості страховиків є наявність сплаченого статутного капіталу, страхових резервів, а також система перестраховання. [12, с. 55].

На думку І.С. Іванюка та Д.С. Маруженка, фінансова стійкість страховика базується на достатності його фінансових ресурсів – як власних, так і залучених, до яких належать кошти, що перебувають у розпорядженні страхової компанії для здійснення:

- операцій страхування і перестраховання від моменту укладення договору страхування до виконання фінансових зобов'язань, таких як збір страхових платежів, виплата страхових відшкодувань тощо;
- витрат, які забезпечують процес страхування і перестраховання (наприклад, аквізиційні витрати, витрати на врегулювання збитків і т. ін.);
- інших витрат, не пов'язаних з основною діяльністю і спрямованих на вдосконалення й підвищення

якості страхових послуг, економічного стимулювання персоналу тощо. [2, с. 77]

На думку С.С. Осадця, фінансова надійність (стійкість) страховика – це його спроможність виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування та перестраховування у випадку впливу несприятливих чинників.

Крім того варто не забувати про страхування життя та відповідно визначення фінансової стійкості операцій зі страхування життя.

Фінансова стійкість операцій страхування життя залежить від співвідношення приросту внесків і збільшення виплат. Це співвідношення виражається у відсотках або в абсолютній сумі. Стійкими вважаються операції, у яких зростання внесків перевищує зростання виплат.

Таким чином узагальнивши та взявши до уваги вищенаведені визначення поняття “фінансової стійкості страхової компанії”, можемо стверджувати таке.

Фінансова стійкість – це спроможність страхової компанії зберігати існуючий рівень платоспроможності протягом тривалого часу, а також при серйозних впливах, використовуючи при цьому свій фінансовий, технологічний та управлінський потенціали. Показники фінансової стійкості є загально визначеними та найоб'ємнішими показниками діяльності страхової компанії, оскільки характеризують її спроможність виконувати свої зобов'язання, як за існуючих умов, так й у випадку ймовірних несприятливих змін внутрішнього чи зовнішнього середовища.

Інакше кажучи, фінансову стійкість страховика можна визначити як такий стан його фінансів, за якого він може своєчасно та у необхідному обсязі виконувати взяті на себе страхові зобов'язання протягом строку дії укладених з ним договорів страхування.

В економічній літературі виділяють фактори фінансової стійкості (як причину) і показники діяльності (як її результат). Під факторами мають на увазі рушійні сили, умови, причини, які визначають той чи інший показник. Розрізняють фактори внутрішні (якими може управляти сама компанія) і зовнішні (які диктуються зовнішнім середовищем і вплив яких компанія вимушена враховувати в процесі своєї роботи). [7, с. 34]

До внутрішніх факторів фінансової стійкості страхової компанії належать:

- Наявність статутного фонду. Сплачений у грошовій формі статутний капітал та інші власні засоби страховика забезпечують проведення планових видів діяльності і виконання зобов'язань, що приймаються ним за договорами страхування.

- Страхові резерви. Однією з найважливіших умов забезпечення платоспроможності страховиків є наявність страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань. З настанням страхових випадків має виконуватися нерівність: R_z (резерви) > V_p (виплати).

- Система перестраховування. Серед умов забезпечення фінансової стійкості страхових операцій не можна не назвати вирівнювання розмірів сум, на які застраховані різні об'єкти страхування. Це завдання розв'язують шляхом перестраховування, яке в останні роки практикують дедалі ширше. Передаючи частину ризиків перестраховикові, первинний страховик (перестраховувальник) потрапляє в певну залежність від нього. Оскільки будь-який збиток спочатку покриває первинний страховик і лише згодом частково компенсує перестраховик, неплатежі останнього ставлять під загрозу платоспроможність страхової організації.

- Залучення страхової організації в інвестиційну діяльність. Успішна інвестиційна діяльність дозволяє страховій організації, по-перше, використовувати частину доходу від неї для покриття негативного фінансового результату страхових операцій, який може бути спричинений як підвищеною збитковістю даного року, так і конкуренцією на страховому ринку. По-друге, завдяки участі в інвестиційній діяльності страховик передає частину прибутку страхувальникові. І нарешті, по-третє, інвестиційний дохід є джерелом приросту власного капіталу, який у надзвичайних обставинах може використовуватися для покриття страхових зобов'язань (тобто компанія має своєрідний фонд самострахування).

- Якість страхового портфеля (величина, стійкість, структура). Важливо досягти такого стану портфеля, щоб відношення договорів, які закінчуються, і новоукладених договорів, як мінімум, дорівнювало 1. Ця умова поширюється не тільки на кількість договорів, а й на суму внесків за ними, на страхову суму, величину ризику і тривалість строку страхування.

Фактичний обсяг страхового портфеля змінює гарантію безпеки страхових операцій і фінансовий стан компанії: поліпшує, якщо портфель є більшим, ніж прогнозувалося, і погіршує, якщо кількість укладених договорів є меншою, ніж очікувалося.

- Склад і структура тарифної ставки. Правильна розкладка збитку реалізується за допомогою страхового тарифу. Він дозволяє досягти необхідного балансу між доходами і витратами страхової організації, який і засвідчує фінансову стійкість. Зниження тарифу фактично завищує ефективну кількість договорів, формально (а не реально) зменшує імовірність страхової події, послаблює гарантію безпеки розрахунків. Це призводить до браку ресурсів у страховика і втрати фінансової стійкості. [5, с. 113]

- Мобільність компанії (спроможність адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні дестабілізуючі впливи). Чим вища мобільність, тим вищий рівень фінансової стійкості страхової компанії.

- Структура страхової організації. Існують різні організаційно-юридичні форми страхових компаній. Внутрішня структура страхової організації може впливати на кругообіг її коштів і стійкість.

– Склад і структура витрат, стратегія компанії стосовно витрат. Забезпечення фінансової стійкості потребує зведення до мінімуму витрат на ведення справи і робить оптимальними витрати, пов'язані зі страховими зобов'язаннями. Останнє не обов'язково має бути мінімальним. Наприклад, витрати на запобіжні заходи є виправданими, бо ведуть до збільшення прибутку.

Зовнішніми чинниками є такі:

- Інфляція, час, тривалість звітного періоду.
- Стратегія страхової організації щодо обсягу нерозподіленого прибутку.
- Гарантійні фонди страховика, участь у централізованих резервних фондах і добровільних фондах страхових гарантій.
- Маркетингова політика і менеджмент страхової компанії.
- Кон'юнктура ринку.

Якщо компанія є фінансово стійкою щодо якогось одного фактора, це не означає, що вона є такою самою щодо інших факторів. Найчастіше стійкість стосується одного, двох чи декількох факторів. Таким чином, чим більшим є число факторів, стосовно яких вона стійка, тим вищим буде ступінь її фінансової стійкості в цілому. Стійкий фінансовий стан забезпечується правильним регулюванням, прогнозуванням та управлінням.

Додержання страховиком перелічених чинників є певною гарантією для страхувальників, які в обмін на сплачені гроші отримують від страховика запевнення щодо забезпечення страхового захисту.

Проблема забезпечення фінансової стійкості може розглядатися двояко: як визначення системи ймовірності дефіциту ресурсів в будь-якому році та як відношення доходів до видатків за поточний тарифний період.

Ступінь дефіцитності ресурсів страхової компанії багато в чому залежить від величини страхового портфеля (перша умова).

Для визначення ступеня ймовірності дефіцитності ресурсів використовують коефіцієнт професора Ф.В. Коньшина:

$$K = \sqrt{\frac{1-T}{n \times T}}, \text{ де} \quad (1)$$

T – середня тарифна ставка по страховому портфелю;

n – кількість застрахованих об'єктів.

Чим менший коефіцієнт K , тим вища фінансова стійкість страховика. На величину показника K як видно з формули не впливає розмір страхової суми застрахованих об'єктів. Він повністю визначається розміром тарифної ставки та кількістю застрахованих об'єктів (величиною страхового портфеля).

Проте необхідно мати на увазі, що коефіцієнт професора Ф.В. Коньшина дає найбільш точні результати тоді, коли страховий портфель складається з об'єктів з приблизно однаковими по вартості ризиками.

Для оцінки фінансової стійкості як відношення доходів до видатків за тарифний період можна використати коефіцієнт фінансової стійкості страхового фонду:

$$K_{сф} = \sum D + \frac{\sum 3\Phi}{\sum P}, \text{ де} \quad (2)$$

$\sum D$ – сума доходів за тарифний період;

$\sum 3\Phi$ – сума ресурсів в запасних фондах;

$\sum P$ – сума витрат за тарифний період.

Фінансова стійкість страхових операцій буде тим вища, чим більшим буде коефіцієнт стійкості страхового фонду (друга умова).

Важливим фактором (третя умова), характеризуючим фінансову стійкість страхової компанії, окрім власного капіталу та немалих резервних фондів, виступає рентабельність страхових операцій, яка виражається відношенням балансового (валового) прибутку до доходної частини:

$$P(\%) = \frac{\text{Балансовий прибуток}}{\text{Дохід}} \times 100, \quad (3)$$

Але зважаючи на невиробничий характер діяльності страхових компаній дохід в них не створюється, а прибуток формується за рахунок перерозподілу ресурсів страховиків, тобто необхідного та доданого продукту, створеного в інших виробничих сферах. Тому більш коректно буде визначати рентабельність страхових операцій як показник рівня доходності, а саме як відношення загальної суми прибутку за визначений період до сукупної суми платежів за цей же період:

$$D = \frac{\sum \text{БП}}{\sum \text{СВ}}, \text{ де} \quad (4)$$

D – доходність;

$\sum БП$ – сума балансового прибутку;

$\sum СВ$ – сукупна сума страхових внесків.

Фінансова стійкість, платоспроможність та інші характеристики фінансового стану, побудовані на результатах діагностики з використанням фінансової звітності страхової компанії, доповнюються інформацією про її рейтинг.

Рейтинг оцінює відносну фінансову безпеку страхувальників, які уклали договір зі страховиком, і є зручним інструментом для диференціації кредитної якості страхових компаній.

Починаючи з 1971 року, Міжнародне рейтингове агенство Standard&Poog's здійснює комплексний розрахунок показника фінансової стійкості страхових компаній. До нього входить аналіз таких основних компонентів: ринкового ризику, менеджменту і корпоративної стратегії, бізнес-профілю компанії, результатів основної діяльності, достатності власного капіталу, принципів і методів резервування й ліквідності.

Вітчизняне рейтингове агенство “Кредит-Рейтинг” розробило власну “Методологію рейтингової оцінки страхової компанії”, яка містить перелік критеріїв, дослідження яких повною мірою дає змогу скласти уявлення про ступінь фінансової стійкості й про здатність страховика виконати взяті на себе фінансові зобов'язання за договорами страхування і перестраховування. [8, с. 122]

У Європейському Союзі для розрахунку рівня фінансової стійкості страховиків використовують два показники: нормативну платоспроможність і гарантійний фонд. Фактичний рівень фінансової стійкості страхової компанії порівнюється з кожним із двох зазначених вище нормативних показників: якщо він вищий або дорівнює більшому із двох нормативних показників, то такий страховик вважається фінансово стійким. [2, с. 86]

Проведені дослідження дають змогу зробити висновок про те, що правильне тлумачення поняття “фінансова стійкість страховика” та ідентифікація основних факторів, що впливають на її рівень допоможе зміцнити загальний рівень фінансового стану страховика, створити ефективне підґрунтя для системи заходів антикризової політики управління страховою організацією у складних умовах періоду ринкової трансформації економічного механізму в Україні.

1. Закон України “Про страхування” від 4 жовтня 2001р. № 2745-III.
2. Іванюк І.С., Маруженко Д.С. Теоретичні підходи до визначення категорії “Фінансова стійкість страхової компанії” // Фінанси України, 2006. - № 11. – С.77-89.
3. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 387 с.
4. Плиса В.Й. Управління фінансовою стійкістю страховика // Фінанси України, 2001. - № 9. – С.135-137.
5. Ширинян А.С., Ширинян Л.В. Вплив тарифу на фінансову стійкість страхових компаній // Фінанси України, 2004. - № 4. – С.111-119.
6. Ширинян Л.В. Достижение финансовой устойчивости страховых компаний // Финансы, 2004. - № 6. – С.54-56.
7. Шірінян Л., Глущенко А. Комплексна оцінка фінансової стійкості страхових компаній // Економіка України, 2004. - № 9. – С.31-38.
8. Шірінян Л.В. Незалежний рейтинг ринку страхування в Україні // Фінанси України, 2005. - № 11. – С.118-125.

THE FINANCE STABILITY OF THE INSURANCE COMPANY: CONCEPTION, MAIN INFLUENCE FACTORS AND THE ORGANIZATION OF THE ITS MANAGEMENT

N. Dobosh

Lviv Ivan Franko National University

Insurance is the one of the principal functioning elements of the financial system of every country with the market economy. Insurance companies are the main players of the insurance market. It's very important to offer modern methodological approach to the analysis of the finance stability of the insurance companies and to the analysis constituent indicators of its financial activities.

Key words: insurance, insurance company, insurer, insurance market, financial stability.